

Mladi i digitalna kultura

Kokić, Klara

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:675054>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)



SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

MLADI I DIGITALNA KULTURA

Diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Stanislav Šota

Student:

Klara Kokić

Đakovo, 2022.

Sadržaj

Sažetak.....	4
Summary.....	5
UVOD.....	6
1. TKO SU MLADI?.....	7
1.1. Mladi kroz povijest	7
1.1.1. Mladi u Svetom pismu	7
1.1.2. Mladi u Staroj Grčkoj.....	8
1.1.3. Mladi u Rimskom Carstvu.....	9
1.1.4. Srednjovjekovlje i mladi.....	9
1.1.5. Novi vijek i mladi	10
1.1.6. Mladi u dvadesetom stoljeću	11
1.2. Suvremeni mladi.....	11
1.3. Mladi i Crkva.....	14
1.3.1. Mladi o Crkvi.....	14
1.3.2. Crkva (o) mladima	15
1.3.3. Mladi, vjera i razlučivanje zvanja.....	17
2. CRKVA I MLADI U KONTEKSTU DIGITALNE KULTURE	18
2.1. Komunikacija i mediji.....	18
2.2. Mediji kao dvosjekli mač u suvremenom društvu.....	19
2.3. Crkva u susretu s digitalnim medijima	21
2.3.1. Drugi vatikanski sabor i društvene komunikacije.....	21
2.3.2. Communio et progressio.....	23
2.3.3. Svjetski dan sredstava društvene komunikacije.....	24
2.4. Mladi digitalnog doba	26
2.4.1. Mladi i problematika društvenih mreža.....	27
2.4.2. Pastoral mladih u digitalnoj kulturi.....	28

Zaključak	31
Literatura.....	33

Sažetak

Ovaj rad bavi se temom mladih u digitalnoj kulturi. Mladost kao životna faza, iako prijelazna, ključna je za daljnji razvoj čovjekova identiteta. Mladi je čovjek uvijek u procesu traganja, traži svoje mjesto u društvu. Digitalna je kultura novi način života kojem je glavna karakteristika upotreba digitalnih sredstava u svakodnevicu. Na tragu toga, upotreba sredstava društvenog priopćavanja postala je pravilo, život bez njih nezamisliv, a čovjek dobiva dojam kako nema kontrolu. Mladi su najveći konzumenti digitalnih medija, a s obzirom na proces traganja u kojem su neprestano, digitalni prostor, sa svime pozitivnim i negativnim što pruža, doprinosi otežanom razlučivanju onoga vrijednog i konstruktivnog od irelevantnog. Crkva, svjesna da se Evanđelje ne može adekvatno naviještati ako ignorira zahtjeve određene kulture, prepoznaje vrijednost sredstava društvenog priopćavanja. U mladima, koje doživljava kao potencijal i budućnost, Crkva uviđa važnost njihova uključivanja u kreiranje pastorala, ali isto tako i razumijevanja svijeta u kojem žive i razvijaju se kako bi pastoralni pristup bio ispravan.

Ključne riječi: *mladi, digitalna kultura, mediji, Crkva, pastoral*

Summary

Youth and digital culture

This thesis researches the topic of youth in digital culture. Although transitional, youth is a crucial life stage for the further development of a person's identity. A young person is always searching and looking for a place in a society. Digital culture is a new way of life whose main characteristic is using digital tools in everyday situations. As a result, the use of social media has become a rule. Life without social media is unimaginable, and people get the impression that they do not have a control over it. Young people are the biggest consumers of digital media and are continually under its positive and negative influence. Because of the ongoing exploration they find themselves in, they have difficulty distinguishing valuable and constructive from irrelevant in the domain of the digital space. The Church is aware that the Gospel cannot be adequately proclaimed if it ignores the demands of a particular culture and recognizes the value of means of social communication. The Church perceives youth as the ones with potential who carry the future and realizes the importance of their involvement in the creation of pastoral, but understands it is equally important to understand the world they live and develop in for the sake of correct pastoral approach.

Keywords: *youth, digital culture, media, Church, pastoral*

UVOD

Suvremeni čovjek uronjen je u svoja dostignuća koja su postala gotovo nezamjenjiv dio njegove svakodnevice, stoga odvajanje vremena kako bi zastao i promišljao o sredstvima kojima se koristi nije redovita praksa, posebice kada je riječ o mladom čovjeku. Ovaj rad bavi se temom mladih u ozračju digitalne kulture. Cilj je rada pobliže upoznati životnu fazu mladosti, na što se odnosi pojam digitalna kultura te kako pastoralno djelovati s mladima u digitalnom ozračju. Ovaj rad podijeljen je u dva dijela.

U prvom dijelu rada nastojat će se odgovoriti na pitanje tko su mladi. Na samom početku govori se o mladima u Svetom pismu te poimanju i obilježjima mladih kroz provijest, počevši od mladih u staroj Grčkoj i Rimu pa sve do mladih dvadesetog stoljeća. Zatim će biti riječi o posebnostima suvremenih mladih, nemogućnosti homogenog poimanja pojma te bitnim sastavnicama razvoja identiteta mladih. Prikazat će se isto tako i odnos mladih i Crkve, to jest kako mladi doživljavaju Crkvu i kako Crkva gleda na mlade kroz apostolsku pobudnicu *Christus vivit*, a nakon toga se ukratko osvrnuti na biskupsku sinodu iz 2018. godine kojoj je bila tema *Mladi, vjera i razlučivanje zvanja*.

U drugom dijelu rada naglasak je stavljen na digitalnu kulturu te njene temeljne karakteristike. Obuhvatit će temu komunikacije kao jedan od temeljnih oblika ostvarivanja čovjeka, medije kao sredstvo kojim se komunikacija ostvaruje, sveopću prisutnost medija koja je rezultat tehnološkog napretka čovječanstva, njihovu zlouporabu te moć koju nose. Nakon toga slijedi prikaz odnosa Crkve i digitalnih medija, počevši od Drugog vatikanskog sabora koji na jedan intenzivniji način promatra pitanje sredstava društvenog priopćavanja, a po kojem slijedi pastoralni naputak *Communio et progressio* te osvrt na Svjetski dan sredstava društvene komunikacije i kratko predstavljanje četiri poruke objavljene povodom obilježavanja istog. Na samom kraju nastojat će se predstaviti suvremene mlade kao najveće konzumente digitalnih medija i progovoriti o izazovima s kojima se susreće pastoralni djelatnik u ozračju digitalne kulture.

1. TKO SU MLADI?

Tko su mladi? Najjednostavnije rečeno, pod pojmom mladih podrazumijevamo životnu fazu između djetinjstva i odrasle dobi. Međutim, nemoguće je taj pojam staviti u preciznu definiciju koja bi odgovarala svakom slučaju koji bi se promatrao iz razloga što vrijeme i prostor mijenjaju shvaćanje tog razdoblja života. Drugim riječima, razdoblje mladosti se kroz povijest mijenjalo paralelno s razvojem društva, a danas ne traje niti postoji u svim društvima u istom obliku.

1.1. Mladi kroz povijest

Kako bi višeslojnost pojma mladosti bila što jasnija, potrebno je osvrnuti se na povijesne epohe koje su obilježile društveni razvoj općenito, a samim time i životnu fazu mladosti. Vidjet ćemo kako svako razdoblje nosi svoje specifičnosti koje su se postupno pojavljivale ili nestajale ovisno o čimbenicima koji su krojili i obilježavali pojedino vrijeme i društvo.

1.1.1. Mladi u Svetom pismu

Sveto pismo progovara na više mjesta o mladima i njihovoj ulozi u zajednici i društvu u kojem su živjeli. Knjiga Postanka tako donosi primjer Josipa koji je bio gotovo najmlađi u svojoj obitelji, a kojemu Bog objavljuje velike stvari kroz snove, a kasnije su mu povjerene važne misije (usp. Post 37-47). Gideon, kao jedan od starozavjetnih mladića, primjer je iskrene reakcije i kritičkog pogleda na stvarnost (usp. Suci 6, 13). U Prvoj knjizi o Samuelu nailazimo na Samuela koji, unatoč svojoj nesigurnosti, postaje otvoren za Božji poziv i odgovor na taj poziv (usp. 1 Sam 3, 10). Prva knjiga o Samuelu donosi još i Šaula, koji je u mladosti bio pozvan da ispuni poslanje (usp. 1 Sam 9, 2), te Davida koji je izabran još u svom dječštvu (usp. 1 Sam 16, 6-13). Prva knjiga o kraljevima pripovijeda o Salomonu i njegovu osjećaju izgubljenosti (usp. 1 Kr 3, 7) u trenutku kad je trebao naslijediti oca, no u isto vrijeme se u njemu očituje karakteristika odvažnosti, izmoljena od Boga, koja ga potiče da poslanje ipak ispuni.¹Sličan primjer mladenačke izgubljenosti koja je ipak plodonosna uz Božje vodstvo vidimo kod proroka Jeremije (usp. Jr 1, 6-8) koji je, usprkos svojoj dobi, pozvan učiniti velike stvari za svoj narod. Daniel mudročću od Boga pobjeđuje opake kraljeve

¹ Usp. M. CIMOSA, Biblija u pastoralu mladih, u: *Kateheza*, 25(2003.)4, 314-347, ovdje 333.

savjetnike, izlazi iz užarene peći, zablješćuje dvorski sjaj svojom ljepotom i nevinošću.² Ruta je primjer velikodušnosti zbog ostanka uz svoju svekrvu koju su snašla teška vremena (usp. Rut 1, 1-18), a isto tako je pokazala i odvažnost da ide dalje kroz život (usp. Rut 4, 1-17).³

Novi zavjet, konkretnije jedna od Isusovih prisposoba, progovara o mlađem sinu koji je odlučio napustiti očev dom, no ubrzo se njegov put osamostaljenja pretvorio u put razuzdanosti i razvrata (usp. Lk 15, 13). Njegov život ubrzo se pretvara u muku te mladić odlučuje promijeniti se i vratiti kući. Isus ističe i pohvaljuje mladića koji se vratio na pravi put više nego starijeg sina koji smatra da je vjeran ocu, no u njemu nema ljubavi i milosrđa. Isus nije odobravao to što su stariji gledali s prijezirom na mlade pa je tako tražio da onaj koji je među njima najveći, bude poput najmlađeg (usp. Lk 22, 26). Božja riječ u 1 Tim 5, 1 kaže da mlade treba tretirati kao braću. Određena doza bunta i nemira je ono što karakterizira mladog čovjeka pa ga zbog toga ne treba obeshrabrivati, treba ga pustiti da sanja, istražuje i da najbolje od sebe. U 1 Pt 5, 5 mladima je preporučeno da se podlože starješinama. Biblija uvijek poziva na poštivanje starijih, jer su oni nositelji iskustva uspjeha i neuspjeha, životne patnje i radosti koje mladima mogu biti primjer i pouka. Na tragu toga, u Tit 2, 6 se progovara o potrebi poticanja mladića na razumnost, jer potrebno je znati ovladati sobom i poštovati određena ograničenja. Nadalje, Isus je govorio kako mudra osoba zna iz svoje riznice iznositi novo i staro (usp. Mt 13, 52) što bi značilo da nije dobro odbacivati sve što ima veze sa mladima ni samo to uvažavati kao jedino ispravno. Isto tako u Matejevu evanđelju nalazimo bogatog mladića koji pita Isusa može li učiniti nešto više, no na Isusov odgovor se povlači, jer njegova navezanost na bogatstvo je prevagnula te mu onemogućuje otvorenost karakterističnu njegovoj dobi (usp. Mt 19, 20.22).⁴

1.1.2. Mladi u Staroj Grčkoj

U starogrčkom polisu odgoj i formacija mladih bili su u središtu zanimanja zajednice. Na mlade se u grčkom svijetu gledalo kao na subjekte koje treba oblikovati, a svrha toga je formiranje budućih građana. Potrebno je bilo istančati njihov intelekt, estetsku dimenziju, trgovačke i vojne vrline, hrabrost itd. Postojale su razlike u odgoju mladića i djevojaka. Žena je imala reproduktivnu ulogu, proces integracije za djevojčice je počinjao između sedme i

² Usp. A. KRESINA, Mladost u Bibliji i teologija mladih, u: *Bogoslovska smotra* 56(1986.),3-4, 199-212, ovdje 201.

³ Usp. FRANJO, *Christus vivit*, Dokumenti 184, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2019, 6 – 11, 7-9. (=CV)

⁴ Usp. CV, 12. – 19, 9-13.

desete godine života, a završavao otprilike do četrnaeste godine kada su smatrane spremnima za brak.⁵

1.1.3. Mladi u Rimskom Carstvu

Rimsko je društvo bilo patrijarhalno pa su tako u rimskoj obitelji mladi bili podređeni starijima. Otac je bio taj koji je odlučivao o životu djece. U tom slučaju stvarala se situacija produžene mladosti jer mladi nisu mogli odlučivati prije smrti oca. Osoba je bila smatrana *puer* do petnaeste godine života, *adulescens* između petnaeste i tridesete, zatim *iuventus* između tridesete i četrdeset pete te *senior* od četrdeset pete pa dalje. Dječaci su između četrnaeste i petnaeste godine sudjelovali u obredu *Liberalia* koji je uključivao oblačenje toge, koja je simbolizirala pripadnost zajednici odraslih, u zamjenu za *praetexta*, što je bio simbol pripadanja djetinjstvu. Obred se odvijao u kući i u prisutnosti oca. Nakon privatnog obreda slijedio je odlazak na Forum. Žena nije bila tretirana prema dobi, nego prema društvenim ili tjelesnim uvjetima pa je tako prije braka bila *virgines*, poslije braka *uxores*, *matronae* ako je imala djecu te *anus*, što je oznaka za staru dob. Što se tiče umjetničkog izražavanja, umjetnička su djela temelj za rekonstrukciju slike mladih, njihova odgoja i interesa.⁶

1.1.4. Srednjovjekovlje i mladi

Kad govorimo o srednjem vijeku, djeca su se brzo, bez pretfaza, uključivala u svijet odraslih. Mladost je bila promatrana kao idealno životno razdoblje, ali je autonomija bila postizana tek stupanjem u brak pa se tako mladost smještala između dvadeset prve i trideset pete godine. Srednji vijek nije poznao fenomen mladosti u današnjem smislu. Ipak, postojala je podjela životnih dobi, a među kojima je potrebno izdvojiti i naglasiti *pueritia* od sedme do četrnaeste godine, *adulescentia* od četrnaeste do dvadeset prve ili dvadeset osme godine te *juventus* od dvadeset prve ili dvadeset osme do trideset pete godine života. U srednjem su vijeku djeca brzo ulazila u svijet odraslih što je bilo vidljivo od odbacivanja dječjeg načina odijevanja pa do obavljanja vrlo teških poslova. Odgojna središta bila su većinom vezana uz Crkvu, a bazirala su se uglavnom na mladićima, a od 14. st. u školama se pojavljuju i žene. Slično kao i u staroj Grčkoj i Rimskom Carstvu, srednjovjekovna je umjetnost važna stavka u interpretiranju statusa mladih u tom razdoblju. Najčešće među oslikanim motivima možemo vidjeti bogoslove i redovničke novake. Iz umjetnina toga doba da se opaziti hijerarhijski prikaz svijeta. Mladi su oslikani u povećanom obliku u odnosu na

⁵ Usp. V. B. MANDARIĆ, *Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani*, Glas koncila, Zagreb, 2009, 18.

⁶ Usp. V. B. MANDARIĆ, *Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani, isto*, 19–20.

djecu, a u manjem s obzirom na odrasle. Dva literarna pojma važna za razumijevanje okolnosti u kojima su živjeli mladi ljudi srednjeg vijeka jesu *cavaliere* i *bachelor*. *Bachelor* je mladić koji se u profesionalnom smislu nalazi u jednom prijelaznom statusu, u stanju je čekanja da postane *cavaliere*.⁷

1.1.5. Novi vijek i mladi

Sa novijim dobom razvija se i novi osjećaj za djetinjstvo, a do toga dolazi zahvaljujući razvoju školstva, demografskoj promjeni i samoj preobrazbi obitelji unutar koje na važnosti dobivaju stvari poput odgoja, zdravlja, higijene i razvoja djeteta. Što se tiče školstva, i ono je obuhvaćeno promjenama u smislu otvorenosti za laike, ali i dalje su većinom to bili mladi iz plemićkih obitelji. U predindustrijskom razdoblju mladost je bila društveno priznata kao stupanj između djetinjstva i odrasle dobi te je bila privilegij aristokrata, jer su djeca iz radničkih obitelji morala raditi uz roditelje. Od 17. stoljeća počinje se drugačije gledati na mladost. Djetetu se pridaje posebna važnost i briga. Mladi, iako uključeni u različite oblike formacije, još uvijek su podređeni obitelji i nisu u potpunosti samostalni pri odlučivanju o sebi i svojoj budućnosti. Proces i poput industrijalizacije, veće pokretljivosti stanovništva te promjene u obiteljskim odnosima doprinose podjelama unutar društvenih slojeva pa tako dolazi do pojave radničke mladeži, studenata i mladih na društvenoj margini. Dolazi do razvoja svijesti da su mladi važan resurs o kojem budućnost društva ovisi, ali isto tako se strahuje od formiranja skupina mladih koji bi mogli negativno djelovati u društvu. Što se tiče umjetnosti, na slikama se prikazuju mladi i adolescenti u obavljanju teških fizičkih poslova u tvornicama. To ukazuje na činjenicu da mladi još uvijek nisu zadobili privilegirani status u društvu te da ne postoji značajni prijelaz iz djetinje u odraslu dob, već je dovoljno da je mlada osoba bila sposobna obavljati određene poslove kako bi bila uvedena u svijet odraslih.⁸

U razdoblju između 18. i 19. stoljeća zamjećuju se procesi urbanizacije, širenja srednje klase, razvoja birokracije, komunikacije itd. U procesu industrijalizacije formira se skupina radničke mladeži, a adolescencija se tek postupno počinje izdvajati kao posebna životna faza. Zahvaljujući razvoju školstva, a posebno sekundarnog obrazovanja koje se poklapa sa društvenim trajanjem adolescencije, i promjenama u obiteljskoj strukturi sve više jača ta tendencija i poprima oblik. Drugim riječima, osoba se počinje promatrati u svojoj cjelovitosti, a ne samo na temelju tjelesne kondicije i sposobnosti. Bilo bi pogrešno ne osvrnuti se na pojavu situacije u kojoj se počelo tretirati adolescente kao opasne socijalne skupine.

⁷ Usp. V. B. MANDARIĆ, Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani, *isto*, 20–21.

⁸ Usp. *isto*, 21–23.

Pojavljuje se težnja za strogom kontrolom istih, a u pozadini te težnje je strah od vitalnih i dinamičnih mladih koji su u stanju obnoviti društvo. Složene promjene u Europi u 19. st. izazvale su različite reakcije mladih pa je tako pobuna protiv društvenih i političkih organizacija važno obilježje mladih tog doba. Tendencija suprotstavljanja i pobune rasprostranjena je posvuda neovisno o kojem društvenom sloju su mladi pripadali. Zanimljiva je pojava boemstva, osobito u zapadnoj Europi. Tadašnje mlade boeme privlači ekstravagantnost i nastranost, preziru rad i bježe od odraslosti.⁹

1.1.6. Mladi u dvadesetom stoljeću

Sa događanjima u 20. stoljeću, a pogotovo nakon Drugog svjetskog rata, formiraju se dva snažna bloka koja su oblikovala svijest svih društvenih skupinapa tako i mladih: Sovjetski Savez s jedne, a Sjedinjene Američke Države s druge strane. Uz obitelj, školu i Crkvu kao odgojne institucije mladih pojavljuju se mediji. Mladi tog razdoblja su čvrsto integrirani u društvo, slabo su politički angažirani te više usmjereni na privatnu sferu. Novac, mogućnost bogaćenja, želja za materijalnim posjedovanjem i njega tijela su stvari na koje su mladi pedesetih godina usmjereni. Šezdesetih godina mladi na učilištima i u tvornicama se sve češće uključuju u politički život, protestiraju protiv nepravde autoritarnih struktura itd. Mladi ne trpe kompromis, djeluju buntovno, bore se za slobodu izražavanja, što postupno raste i obilježava mlade sedamdesetih godina, koje obilježava alternativan način života i izražavanja u odijevanju, društvenim običajima, poimanju vrjednota itd. Mladi su suprotnih stavova od stavova njihovih roditelja. Osamdesetih godina 20. stoljeća raste zanimanje za mlade na znanstvenom polju. Sve je više socioloških istraživanja koja se bave pitanjem mladih i analizirajući različite studije uočava se različitost pristupa. Devedesete su godine obilježene internetom, globalizacijom, subjektivizmom, relativizmom, nepovjerenjem u budućnost.¹⁰

1.2. Suvremeni mladi

Na temelju promatranja mladih u pojedinim vremenskim epohama možemo uočiti kako u formaciji njihovog identiteta igraju ulogu sveopća društvena zbivanja i procesi koji su nas doveli do današnjeg oblika društva pa smo tako spomenuli razvoj školstva, industrijalizaciju, urbanizaciju, unaprjeđenje komuniciranja pod kojim podrazumijevamo i internet i digitalizaciju. Uzevši u obzir povijesni razvoj mladih i njihove specifičnosti s obzirom na razdoblje, a onda i društvena zbivanja i procese prethodno navedene, ne možemo

⁹ Usp. V. B. MANDARIĆ, Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani, *isto*, 23–25.

¹⁰ Usp. *isto*, 26–29.

reći kako je taj pojam danas homogen. Sinoda je u razmatranje uzela mlade u dobi od šesnaest do dvadesetdevet godina, a ta se jedna skupina sastoji od drugih različitih skupina koje nose sa sobom vlastita iskustva.¹¹ „Mladost, kao faza u razvoju osobnosti, obilježena je snovima koji se postupno oblikuju, odnosima koji postaju sve čvršći i uravnoteženiji, kušnjama i eksperimentiranjima, izborima koji postupno grade životni projekt. U ovom razdoblju života mladi su pozvani osmisliti budućnost ne odvajajući se pritom od svojih korijena, izgrađivati autonomiju, ali ne u samoći.“¹² Ono što se sa sigurnošću može reći jest to da su mladi u jednom prijelazu, fazi iz djetinjice u odraslu dob, taj prijelaz je vrijeme oblikovanja identiteta, vrijeme životnog opredjeljenja i usmjerenja, a suvremeno doba za mladog čovjeka nedvojbeno je izazovno s obzirom na pluralizam vrijednosti i mišljenja. Čovjeka oblikuju događaji, razgovori, društvene skupine i zajednice kojima pripada i unutar kojih djeluje. Drugim riječima, stječu svoja životna iskustva u doticaju sa svojim socijalnim okruženjem, a o važnosti ljudske zajednice nam progovara i Drugi vatikanski sabor: „Jedna od važnih karakteristika današnjeg svijeta jest porast međusobnih odnosa među ljudima, čemu vrlo mnogo doprinosi današnji tehnički napredak. Ipak se bratski dijalog među ljudima ne ostvaruje u tom napretku, nego mnogo dublje u onom zajedništvu osoba koje traži uzajamno poštovanje njihova punog duhovnog dostojanstva.“¹³ Nadalje, *Papinsko djelo za crkvena zvanja* vidi mlade u Europi na sljedeći način: „Mladi Europljani žive u pluralističkoj i dvoznačnoj 'politeističkoj' i neutralnoj kulturi. S jedne strane strastveno traže autentičnost, suosjećajnost, osobne odnose, veličinu obzorja, a s druge strane su, u biti sami, 'ranjeni' blagostanjem, razočarani ideologijama, zbunjeni etičkom dezorijentacijom.“¹⁴

Na prvom mjestu izdvojit ćemo obitelj koja danas u procesu oblikovanja identiteta mladih zauzima najvažnije mjesto te se smatra primarnom ustanovom jer se u njoj događa temeljna socijalizacija, ona je prva zajednica čovjeku. Obitelj je model za sve buduće čovjekove odnose i njegovo odgojno mjesto, mjesto gdje on ostvaruje svoje temeljne potrebe.¹⁵ Usmjerimo li pozornost na mlade na Zapadu, primjećujemo kako ondje nailazimo na slučaj produljene mladosti. Uz produljenu mladost veže se mogućnost produžetka školovanja, kojim se prihvaćanje uloga koje su povezane s odraslim identitetom odlaže za sve

¹¹ Usp. CV, 68, 35.

¹² CV, 137., 72.

¹³ Drugi vatikanski koncil, *Gaudium et spes*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986, 23, 649-651, (=GS)

¹⁴ Usp. J. ŠIMUNOVIĆ, Mogućnosti i perspektive pastorala mladih, u: *Riječki teološki časopis*, 27(2019.)1, 3-20, ovdje 6.

¹⁵ Usp. V. B. MANDARIĆ, Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani, *isto*, 98-99.

zreliju dob.¹⁶ To dovodi do sve duljeg ostanka mladih u roditeljskom domu i suživota sa starijom generacijom, što može rezultirati određenim napetostima, emotivnom i afektivnom nestabilnošću, nesigurnošću, osjećajem nemoći, gubitkom samopoštovanja itd. Pokazuje se kako suvremena obitelj nije uvijek sposobna pružiti potporu mladima u izgradnji identiteta. Mladi nailaze na poteškoće u ostvarenju identifikacije, a obitelj im nije uvijek odgovarajuća pomoć u ostvarenju iste. S druge strane možemo reći kako mladi čovjek ne može postići zrelost ako se ne oslobodi vezanosti za roditelje. Na putu prema postizanju samostalnosti, neovisnosti i autonomije često se događaju sukobi sa roditeljima, koji mladom članu obitelji ne predstavljaju odgovarajuće modele u koje bi se ugledali. U tim slučajevima mladi traže modele identifikacije izvan obitelji.¹⁷

Skupine vršnjaka, iako ne mogu zamijeniti obitelj koja je zaslužna za izgradnju zdrave i zrele osobnosti, zauzimaju središnje mjesto u razvoju identiteta mladog čovjeka. Povezuju ih slični problemi, frustracije i interesi, jedni uz druge postaju neovisni, ono što osjećaju da ne mogu dijeliti sa roditeljima, dijele sa vršnjacima. Skupine vršnjaka su isto tako idealno mjesto za proživljavanje prvih iskustava na afektivnom području. Intenzitet odnosa unutar skupine razlikuje se ovisno o svakoj pojedinoj fazi mladosti. Skupina na osobu može utjecati pozitivno ili negativno, a u suvremenom društvu možemo primijetiti brojne skupine mladih koje u odnosu na pojedinca i društvo djeluju destruktivno. Proces socijalizacije u takvim je slučajevima zakržljao, nije uspješan i cjelovit, a identitet se ne izgrađuje. Razlog tome je što u skupinama takvog tipa vladaju stroga pravila ponašanja, a svaki član je podređen vođi skupine. Pripadnost destruktivnoj skupini i breme koje pripadnik nosi zbog toga ispoljava se na drugim mjestima socijalizacije kao što je obitelj. Pripadnik se u tom slučaju zna ponašati tako da pritisak iz skupine premješta na obitelj.¹⁸ Iz navedenog se nameće zaključak kako je od neizmjerne važnosti da mlada osoba pronađe skupinu koja je njoj na obogaćenje, u kojoj usvaja vještine potrebne za uspješnu izgradnju.

Sljedeći čimbenik koji izdvajamo kao bitan u izgradnji identiteta mlade osobe je škola i obrazovanje. U zapadnim zemljama većina mladih pohađa školu, bilo da je riječ o obvezatnom ili fakultativnom obrazovanju. Odgojno-obrazovne ustanove pružaju mladoj osobi znanja i vještine, ali i vrjednote koje pomažu u izgradnji identiteta. Drugi vatikanski sabor istaknuo je moć škole: „Ona snagom svoje misije neumorno ide za tim da izgrađuje intelektualne sposobnosti, razvija pravilno rasuđivanje, uvodi u kulturnu baštinu koja je

¹⁶ Usp. G. MILANESI, Mladi na zalazu 20. stoljeća, u: *Kateheza*, 27(2005.)4, 311-333, ovdje 314.

¹⁷ Usp. V. B. MANDARIĆ, Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani, *isto*, 101.

¹⁸ Usp. *isto*, 106.

primljena od prošlih generacija, razvija smisao za vrednote i sprema za profesionalni život. Među učenicima različitih sposobnosti i društvenog položaja škola uspostavlja prijateljski odnos i stvara dispoziciju za bolje međusobno razumijevanje.¹⁹ Rezultat društvenih promjena je taj da je škola s vremenom preuzela zadaće koje su bile pripisivane drugim odgojnim institucijama. Roditelji koji rade provode manje vremena s djecom, što rezultira visokim očekivanjima od škole pri izvođenju programa. Suvremeno obrazovanje pomaže mladoj osobi otkriti talente i sposobnosti te na njim raditi. Također, važno je osvrnuti se i na tržište rada zbog toga što ono ima snažan utjecaj pri izboru obrazovnog usmjerenja. Kao što smo već naveli, škola, osim znanja i vještina, posreduje i vrjednote i pokušava ljude oplemenjivati, usmjeravati, ali da ne ograničava slobodu i nasrće na čovjekova shvaćanja i opredjeljenja.²⁰ Potrebno je istaknuti i drugu stranu ove medalje, jer iskustvo školovanja može biti i negativno. Postoje i takvi slučajevi da mladi unutar škole ne nailaze na odgovarajuću potporu i razumijevanje. Do toga dolazi zbog više razloga, neki od tih su nedovoljna kompetencija školskog osoblja ili susreti sa vršnjacima koji dolaze iz raznih društvenih sfera.

1.3. Mladi i Crkva

„Pastoral mladih, u obliku u kojem smo ga naviknuli provoditi, našao se na udaru društvenih i kulturnih promjena. Mladi često u našim uvriježenim strukturama ne uspijevaju pronaći odgovor na svoje nemire i tjeskobe, svoje potrebe, probleme i rane.“²¹ U današnjem društvu prožetim pluralizmom, mnoštvom ponuda i mogućnosti mladi čovjek ostaje zbunjen u procesu traganja i oblikovanja vlastitog identiteta, a nerijetko njegove stvarne potrebe ostaju neispunjene. Pitamo se gdje je Crkva u tom mladenačkom traganju, ali se isto tako pitamo i može li Crkva dimenzijom oslušivanja i upoznavanja mladih „iskoristiti“ prazninu koju ostavlja suvremeno postmoderno društvo u kojem je čovjek prepušten sebi?²²

1.3.1. Mladi o Crkvi

Sve više primjećujemo mlade koje više ne možemo staviti pod neku definiciju ili oznaku kojom bi označili njihovu pripadnost što se tiče pitanja vjere i religije: govor o transcendentnom ih ostavlja ravnodušnima no ne nužno i zatvorenima, institucionalizirana religija ih ne zanima ili odbija, identitet nereligioznih teško je definirati jer pluta između

¹⁹ Drugi vatikanski koncil, *Gravissimum educationis*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986, 5, 367. (=GE)

²⁰ Usp. V. B. MANDARIĆ, Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani, *isto*, 109-109.

²¹ CV, 202, 109.

²² Usp. S. ŠOTA, Pastoralne implikacije u radu s mladima prema pobudnici „Christus vivit“, u: *Digitalno doba i pastoral mladih. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2020, 12-13.

ateizma, agnosticizma, indiferentizma i slobodnoga vjerovanja.²³ Mladi subjektivizmu daju prednost pred institucionaliziranim oblikom religije, a Crkvu smatraju prije svega institucijom. Primjećuje se selektivni pristup Crkvi, to jest onome što ona nudi. Blagdani i sakramenti su postali samo lijepi običaji, a pozadina istih im nije toliko bitna.²⁴ Unatoč tome što Sveto pismo doživljavaju kao izvor općeljudskih vrjednota, a pojedine članove cijene kao dobar primjer, Crkva je po njima zastarjela institucija koja je zatvorena u sebe i gubi kontakt sa stvarnošću, a skandali unutar Crkve doprinose tome da na Crkvu gledaju kao na „trulu“ i neautentičnu instituciju. Imaju dojam da je Crkva nesposobna ponuditi prihvatljiv, razumljiv i argumentiran govor o čovjeku, prirodi, društvenom životu, o smislu ljudskoga života.²⁵ Drugim riječima, Crkva, ali i religija uopće, smatrana je nekompetentnom u pogledu važnih životnih pitanja. Ono što mladi s lakoćom prihvaćaju jest autentičnost i neposrednost u svemu, pa tako i u pogledu Crkve: „Mladi nam pokazuju potrebu za novim stilovima i novim strategijama. Primjerice, dok odrasli paze da sve bude pomno planirano, da se sastanci održavaju redovito a satnica bude precizno određena, većina mladih danas nije previše zainteresirana za tu vrstu pastoralnog pristupa.“²⁶ Mladi očekuju „otvoreni i iskreni dijalog. Oni ne žele kompromise, oni žele autentičnu Crkvu – Crkvu svjedoka i Crkvu vjernika, koji istinski žive svoju vjeru i koji su autentični u osobnom duhovnom životu.“²⁷

1.3.2. Crkva (o) mladima

Crkva je svjesna da mladi predstavljaju budućnost cjelokupnog društva i Crkve, stoga na različite načine iskazuje svoj stav da su oni vitalan i nezanemariv dio zajednice, bilo to kroz dokumente, poruke ili pastoralne projekte. Pavao VI. se u svome pismu pri zatvaranju Drugog vatikanskog sabora posebno obratio mladićima i djevojkama „Crkva na vas gleda s pouzdanjem i ljubavlju. (...) Ona posjeduje ono što daje snagu i ljepotu mladima, odnosno sposobnost radovati se onome što počinje, davati se bezrezervno, obnavljati sebe i ponovno krenuti u nova osvajanja. Gledajte Crkvu i naći ćete u njoj lice Krista, istinskog, poniznog i mudrog Heroja, proroka istine i ljubavi, suputnika i prijatelja mladih.“²⁸

²³ Usp. V. B. MANDARIĆ, Mladi, religija, Crkva. Promjene u izražavanju religioznosti i crkvenosti kod mladih danas, u: *Diacovensia*, 29(2021.)4, 579-597, ovdje 589.

²⁴ Usp. I. DŽINIĆ, Mladi i sakramentalni život, u: *Diacovensia*, 16(2008.)1-2, 23-35, ovdje 25.

²⁵ Usp. V. B. MANDARIĆ, Mladi, religija, Crkva. Promjene u izražavanju religioznosti i crkvenosti kod mladih danas, *isto*, 591.

²⁶ CV, 204, 139.

²⁷ S. ŠOTA, Pastoralne implikacije u radu s mladima prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 22.

²⁸ Usp. Closing of the Second Vatican ecumenical council. Address of pope Paul VI. to young men and women of the world. Dostupno na: https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651208_epilogo-concilio-giovani.html (29.03.2022.)

Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici „Christifideles laici“ govori kako mlade „ne smijemo promatrati kao puki objekt pastirske brige Crkve: zapravo su, a treba ih sokoliti da to i budu, aktivni subjekti, protagonisti evangelizacije i graditelji društvene obnove.“²⁹ Apostolska pobudnica „Christus vivit“ upućena je mladima, a u njoj papa Franjo nastoji prikazati današnji svijet mladih te naglašava potrebu pastoralnog djelovanja s mladima. Ono čime pobudnica odiše jest naglasak na ključnoj ulozi mladih u ponovnom otkrivanju mladog lica Crkve, vrjednovanje mladenačke zanesenosti, bunta, upornosti: „Mladi čovjek hoda na dvije noge poput odraslih, ali za razliku od odraslih, kod kojih su one poravnane, uvijek ima jednu nogu ispruženu naprijed, spremnu za pokret, spremnu poletjeti naprijed. Uvijek grabi naprijed. Govoriti o mladima znači govoriti o obećanju i govoriti o radosti. Mladi imaju toliko snage, oni su sposobni gledati s nadom. Mlada osoba je obećanje života koje ima u sebi utkan određeni stupanj upornosti; ima dovoljno ludosti da samu sebe zavarava i dovoljno je otporna da se oporavi od razočaranja kojim to može uroditi.“³⁰

Pobudnica poziva na pronalaženje novih pristupa u radu s mladima s obzirom na društvena zbivanja i okolnosti: „Nužno je, ipak, dublje proučiti i sagledati načine na koje sudjeluju u cjelokupnoj pastoralnoj skrbi Crkve. Potrebno je jednako tako veće zajedništvo među njima kao dio bolje koordinacije njihovih aktivnosti. Premda nikada nije lako pristupiti mladima, u dvije stvari sve više rastemo, a to je svijest da cijela zajednica mora biti uključena u njihovu evangelizaciju i hitan zahtjev da mladi ljudi imaju istaknutiju ulogu u pastoralnim prijedlozima.“³¹

Prema papi Franji najučinkovitiji pastoralni pristup mladima jest sinodalni pastoral, koji isključuje pastoralni pristup u kojem odrasli nastoje sve pomno isplanirati. Sinodalni pastoral, umjesto toga, mlade uključuje u izvođenje. Tom dimenzijom suodgovornosti oni će kročiti prema sudioničkoj i suodgovornoj Crkvi koja je sposobna prepoznati vrijednost bogatstva različitosti.³² Dakle, možemo iz navedenog zaključiti kako je potrebno razvijati zajedništvo, posvijestiti mladima da su živi dio isto tako žive zajednice, sukreatori pastoralā, a ne samo puki primatelji „usluga“.

²⁹ Usp. IVAN PAVAO II, *Christifideles laici*, Dokumenti 93, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990, br. 46, 111-113. (=CL)

³⁰ CV, 139, 73.

³¹ CV, 202, 109.

³² Usp. S. ŠOTA, Pastoralne implikacije u radu s mladima prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 28-29.

1.3.3. Mladi, vjera i razlučivanje zvanja

U kratkim crtama ćemo se osvrnuti na biskupsku sinodu održanu u listopadu 2018. godine kojoj je tema bila „Mladi, vjera i razlučivanje zvanja“. Sinoda je bila redovna generalna skupština – dakle ne izvanredna. Iako je sinoda trajala četiri tjedna, cijeli proces trajao je više od dvije godine, odnosno počeo je najavom pape Franje 6. listopada 2016. godine. Papa je 13. siječnja 2017. godine uputio pismo mladima, a isti dan Sveta Stolica je objavila pripremni dokument u kojemu je sadržan poziv lokalnim crkvama da daju informacije o situaciji mladih ljudi u njihovim zemljama. Međutim, ono što je bila novina jest poziv na sudjelovanje sekularnom svijetu.³³ U zaključku finalnog dokumenta sa XV. redovnog općeg zasjedanja Biskupske sinode konstatirano je kako su različita zvanja sabrana u jedan univerzalni poziv na svetost koji može biti samo ispunjenje poziva na radost ljubavi koja odzvanja u srcu svake mlade osobe. Potrebno je biti svet kako bi se moglo pozvati mlade na svetost. Mladi vape za autentičnom, blistavom, transparentnom i radosnom Crkvom, a samo Crkva svetih može se mjeriti s takvim zahtjevima.³⁴

³³ Usp. S. KIEBIG, Synod of bishops on young people: from preparatory document to apostolic exhortation *Christus vivit*, u: *Bogoslovska smotra*, 89(2019.)5, 1065-1081, ovdje 1066-1067.

³⁴ Usp. XV ORDINARY GENERAL ASSEMBLY, *Young people, the faith and vocational discernment. Final document*, https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20181027_doc-final-instrumentum-xvassemblea-giovani_en.html (20.5.2022.)

2. CRKVA I MLADI U KONTEKSTU DIGITALNE KULTURE

Početak 21. stoljeća mogli bismo promatrati kao svojevrsni prag nove razine u razvoju svega, pa tako i digitalnih medija. Čovjek nikad nije imao više mogućnosti nego danas i sve je više uronjen u to okruženje, protok informacija nikad nije bio brži, a čovjek to primjećuje tek kad se „de-digitalizira“, to jest izolira od digitalnih posrednika koji dovode informacije do njega. S obzirom da Crkva djeluje u svijetu, nije izuzeta od društvenih previranja na koja daje reakciju ako prepozna da je to od važnosti. Hrvatska biskupska konferencija navodi kako se cijeli svijet pretvara u takozvano globalno selo, a tome je pridonio brz razvoj znanosti i tehnike.³⁵ Kako bismo bili u mogućnosti ispravno razumjeti što podrazumijevamo pod pojmom digitalne kulture teško nju sačinjava i čini posebnom, potrebno je krenuti od temeljnih karakteristika, a zatim i svratiti pozornost na riječ i djelovanje crkvenog Učiteljstva s obzirom na ovu temu. Na samom kraju bavit ćemo se pitanjem pastoralna mladih u kontekstu digitalne kulture.

2.1. Komunikacija i mediji

Komunikacija je jedan od temeljnih oblika ostvarivanja čovjeka, a onda i zajednice. Komunicirati znači nešto podijeliti, priopćiti, a to bi značilo da je onaj koji komunicira u odnosu s onim koji prima poruku i obrnuto. Povijest ljudskog društva je povijest razvoja stavova čovjeka koji je u komunikaciji s drugim ljudima nastojao priopćiti sebe: od osjećaja i želja pa do znanja i iskustava. Ona je unutarnja stvarnost čovjeka.³⁶ Uvijek je postojao osobni i javni vid komunikacije. Načini komuniciranja su se, dakako, s vremenom razvijali. Izum pisma mogli bismo nazvati svojevrsnom prekretnicom jer je ono bilo pomagalo kojim bi komuniciranje nadvladalo vrijeme i prostor. Na tragu toga, izum tiska dodatno je ubrzao taj proces, a s vremenom su otkrića na drugim područjima znanosti rezultirala izumom radija, televizije, a onda i interneta. Svaki od tih izuma u svoje vrijeme zauzima središnje mjesto u medijskom prostoru. „Mediji su nešto veličanstveno. Oni nam pružaju informacije, omogućuju komunikaciju, otvaraju putove do drugih zemalja i kultura, daju krila našoj mašti i služe nam za zabavu i opuštanje. Bez njih u industrijskim društvima ne bi funkcionirali ni istraživanje ni gospodarstvo, ali niti svijet rada jer informacijske i komunikacijske tehnologije upravljaju strojevima i robnim razmjenama, te preko interneta omogućuju izgradnju

³⁵Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Crkva i mediji. Pastoralne smjernice*, Glas koncila, Zagreb, 2006, 10.

³⁶ Usp. D. LABAŠ, *Crkva i društvene komunikacije*, u: *Obnovljeni život*, 48(1993.)1, 76-97, ovdje 76.

infrastrukture kakvu trebaju današnja moderna društva.³⁷ Riječ medij dolazi od lat. *medius* što znači posredan, ono što je između, a latinska imenica *medium* označava središte, središnju točku, centar. Iz govorne upotrebe starih Rimljana jasno je da *medium* označava posredovni put i u prenesenom značenju javnu ulicu, javnost, to jest ono što je svima pristupačno.³⁸ Govoreći o mediju u suvremenom smislu, mislimo na svako sredstvo čijim se djelovanjem ostvaruje komuniciranje, a ono je važan sadržaj medija. Mediji označavaju sustave javnog informiranja, obrazovanja i zabave širokih slojeva korisnika. Neke od karakteristika su proizvodnja i distribucija sadržaja – informacije, ideje, kultura, znanje. Mediji djeluju u javnoj sferi kao komunikacijska infrastruktura za javnost i javno mnijenje, sudjelovanje je dobrovoljno, uvijek su u određenom odnosu s državom i vlašću, ovisno o obliku političkog uređenja itd.³⁹

2.2. Mediji kao dvosjekli mač u suvremenom društvu

Unatoč pogodnostima i prednostima ozračje digitalne kulture kojih je svaki čovjek svjestan i uživa u njima, ono isto tako ima i svoje loše strane. Suvremeno društvo obilježava relativizam, individualizam i postmodernitet. U njemu vladaju sloboda, konzumerizam, znanje i informacija.⁴⁰ Sve navedeno isprepletено jedno s drugim donosi kao posljedicu čovjeka koji postaje potrošna roba, puko sredstvo, dok se gotovo svaki vid duhovnog zanemaruje. U takvom ozračju čini se kao da mediji definiraju čovjeka. Svakodnevnica i ono što ju sačinjava usmjerava se na medijska uopćenja vremena, prostora, veza i tema. Na taj način svakodnevnica poprima medijsku stvarnost. Iz tog razloga čovjek osjeća određeni pritisak, pa čak i dužnost da mora biti informiran i u toku. Osim informacija, čovjek također služeći se medijima stvara dojmove i osjećaje o nekoj osobi ili događaju, a dolazi isto tako i do prihvaćanja i odbacivanja određenih vrijednosti. Drugim riječima, mediji utječu na ljudsko ponašanje. U tom smislu, iako su mediji u svojoj biti samo posrednici, postali su danas čovjekovo okruženje i dio su njegove kulture. Bez medija čovjekov život postaje nezamisliv, a njihova uloga u suvremenom društvu nezamjenjiva. Mediji u isto vrijeme informiraju i formiraju, ali i zabavljaju.⁴¹ Ovo potonje, međutim, postaje najdominantnije. Raširenost medija koja je

³⁷ D. LABAŠ, Uloga medija u suvremenom društvu, u: *Mediji i nova evangelizacija. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2012, 19.

³⁸ Usp. J. BURIĆ, *Djeca i mladi kao konzumenti masovnih medija*, u: *Filozofska istraživanja*, 30(2010.)4, 629-634, ovdje 632.

³⁹ Usp. R. BOGEŠIĆ, Crkva i mediji – evangelizacija ili manipulacija, u: *Kairos: Evanđeoski teološki časopis*, 13(2019.)1, 97-109, ovdje 98.

⁴⁰ Usp. D. LABAŠ, Uloga medija u suvremenom društvu, *isto*, 20-21.

⁴¹ Usp. *isto*, 29.

nastala kao posljedica tehnološkog napretka i liberalizacije tržišta na globalnoj razini doprinijela je dominaciji zabavnih i komercijalnih sadržaja.⁴² Robert Bogešić ističe kako pojedini mediji svojim djelovanjem proizvode stvarnost u kolektivnoj psihi, čime utječu na manipuliranje javnošću ili njezinim pojedinim grupama. Navodi kako postoje strategije za kojima pojedini mediji posežu u svrhu postavljanja manipulacije ciljanim skupinama koje su primatelji određenih informacija. Neke od tih taktika su strategija distrakcije kojoj je cilj odvratanje pažnje od stvarnih društvenih pitanja i problema, zatim stvaranje problema popraćeno ponudom rješenja koje u normalnim okolnostima ne bi bilo prihvaćeno, iskorištavanje emocija, uvjeravanje pojedinca da je on jedini krivac za vlastitu nesreću, poticanje javnosti da bude zadovoljna prosječnošću i tako dalje.⁴³

Nakon svega navedenoga vrlo je lako dobiti dojam kako je u odnosu na digitalne medije čovjek bespomoćan i izvan je njegove moći bilo što promijeniti, stoga je potrebno pažnju skrenuti na sljedeću činjenicu, a to je da digitalni mediji nisu sile koje su izvan ljudske kontrole. Upravo je čovjek taj koji je takvo ozračje i kulturu stvorio ili dopustio da se oblikuje. Čovjek je onaj koji bira hoće li upotrebljavati sredstva društvene komunikacije s dobrim ili lošim ciljem, na dobar ili loš način. Jasno je svima da mediji ne ovise samo o onima koji u njima pišu, već i o vlasnicima i izdavačima, ali i o svome čitateljstvu, slušateljstvu ili gledateljstvu.⁴⁴ Neupitno je da u današnje vrijeme čovjekov pogled na svijet ovisi o sadržajima koje su mu digitalni mediji omogućili, oni su postali dio kulture čovječanstva. Oni povećavaju njegovu produktivnost, olakšavaju mu život i služe za razonodu. Suvremeni svijet bi doživio krah da nije digitalne obrade podataka. M. Spitzer navodi kako se ne radi o tome da se borimo protiv medija ili da ih želimo ukinuti, već smo svjesni da oni imaju visok potencijal stvaranja ovisnosti i da dugoročno štete tijelu, a prije svega duhu.⁴⁵ Zato je neophodno promišljati o ulozi i svrsi medija i suočiti se s pitanjem koje je povezano s današnjim tehnološkim napretkom na medijskom području, a to pitanje glasi: postaje li čovjek informiraniji, odgojeniji, bolji, zreliji, otvoreniji? Ako je uloga medija i formativna i odgojna, onda bi čovjek trebao rasti na određenim poljima, a ne nazadovati. Bitno je, stoga, razvijati kod primatelja svijest o potrebi medijskog odgoja kako bi se u svakodnevnom životu ispravno koristili medijima, te samim medijima pomogli da što bolje ostvaruju svoje društvene uloge i zadaće.

⁴² Usp. V. VUČETIĆ, D. RADOVANOVIĆ ŠARENAC, Izazovi medijizacije društva, u: *Hum – časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 13(2018.)19, 134-155, ovdje 138.

⁴³ Usp. R. BOGEŠIĆ, Crkva i mediji – evangelizacija ili manipulacija, *isto*, 100-101.

⁴⁴ Usp. D. LABAŠ, Uloga medija u suvremenom društvu, *isto*, 29.

⁴⁵ Usp. D. LABAŠ, Pedagoški i pastoralni pristup medijskom odgoju, u: *Digitalno doba i pastoral mladih. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2020, 115.

2.3. Crkva u susretu s digitalnim medijima

Kao što je ranije istaknuto, kroz komunikaciju se čovjek ostvaruje, komunikacija je pokretač cjelokupnog društva. Evangeliziranje od komunikacije nije izolirano. Sama evangelizacija je komunikacija riječi, ali ne riječi koja samo nešto prikazuje ili o nečemu govori, već i naviješta na određeni način života. Znamo da se Evanđelje naviješta unutar određene kulture, a svaka kultura nosi svoje posebnosti. Evanđelje se u određenu kulturu utjelovljuje, ali ju istovremeno i nadilazi i s njom se ne može poistovjetiti. Crkva je kroz povijest prilagođavala svoje svjedočanstvo i evanđeoski navještaj različitim kulturnim izričajima i sredstvima priopćavanja kojima je u pojedinim povijesnim razdobljima raspolagala. Može se reći kako nije imala poteškoća u pronalaženju i uporabi različitih stilova, oblika i strategija u pastoralnoj komunikaciji, stoga nije bilo potrebe za razvijanjem sustavnog teološkog razmišljanja o istoj. U susretu sa sredstvima masovne komunikacije Crkva je u početku zauzela stav suzdržanosti i nepovjerenja, a u isto vrijeme osjeća da gubi utjecaj i kontrolu nad porukama i informacijama koje su potekle od političkih i ideoloških struja koje joj nisu sklone. Reakcije na sredstva društvenog priopćavanja bile su negativne, a kad ih se nije smatralo štetnima, onda ih se ignoriralo.⁴⁶ Te reakcije ili intervencije crkvenog Učiteljstva s vremenom su prerastale iz negativnih u donekle neutralne, a neutralan stav se postupno razvijao u otvorenost i pomirljivost.

2.3.1. Drugi vatikanski sabor i društvene komunikacije

Drugi vatikanski sabor je svojevrsna prekretnica na više polja, pa tako i u kontekstu promatranja na pitanje sredstava društvenih komunikacija. Prvi puta u povijesti Crkve jedan ekumenski sabor raspravlja o sredstvima društvenih komunikacija i posvećuje tom pitanju jedan cijeli dekret, a tim pitanjem bavi i u drugim dokumentima. Na samome početku osvrnut ćemo se kratko na ulomak „Dei verbum“, dogmatsku konstituciju o božanskoj objavi, kako bi ukazali na komunikacijsko poslanje Crkve: „U svojoj dobroti i mudrosti odlučio je Bog da objavi Sebe i da saopći Otajstvo svoje volje kojim ljudi po Kristu, Riječi koja tijelo postade, u Duhu Svetom imaju pristup k Ocu i postaju zajedničari božanske naravi. I u bujici svoje ljubavi zapodijeva razgovor s ljudima kao prijateljima i s njima druguje da ih pozove u

⁴⁶ Usp. D. LABAŠ, Crkva i društvene komunikacije, *isto*, 79-80.

zajedništvo sa sobom i da ih u nj prigrlj.“⁴⁷ Dekret o sredstvima društvenog priopćavanja „*Inter mirifica*“ na samom početku kaže kako između svih tehničkih izuma što ih je čovjek uz Božju pomoć razvio, Crkva uočava i prati u prvom redu one koji se odnose na područje ljudskog duha i koji su omogućili da se olakšano razmjenjuju vijesti, misli i upute. Ističe među tim izumima sredstva koja su u stanju da po svojoj prirodi zahvate ne samo pojedince, već cjelokupno ljudsko društvo i da na njih utječu.⁴⁸ Dekret već u sljedećem broju objašnjava zašto se Koncil bavi tim pitanjem pa kaže kako je Crkvi „poznato da ta sredstva, ako se ispravno upotrebljavaju, pružaju efikasnu pomoć čovječanstvu, jer mnogo doprinose odmoru i naobrazbi i širenju i učvršćivanju Božjega kraljevstva; ona također zna da ih ljudi mogu upotrijebiti protiv nauma božanskog Stvoritelja i zlorabiti i na svoju vlastitu štetu; ona dapače osjeća materinsku brigu i bol zbog štete koja je iz njihove zlorabe prečesto proizašla ljudskom društvu“⁴⁹. Također ističe kako Crkva može upotrebljavati i posjedovati bilo koje od tih sredstava ukoliko su potrebni ili korisni za kršćanski odgoj i bilo koje drugo njezino djelovanje u svrhu spasenja duša. U nastavku dekret progovara o tome kako je potrebno da svi oni koji se tim sredstvima služe, poznaju norme moralnog reda i na tom području ih provode u djelo. Bitan je govor dekreta o pravu informiranja: „Postoji dakle u ljudskom društvu pravo na informaciju o onom što ljudi bilo pojedinačno bilo kao društvo, svaki po svome položaju, treba znati. Ipak ispravno vršenje takvog prava traži da saopćenje bude, što se tiče njegova predmeta, uvijek istinito i, bez povrede pravde i ljubavi, cjelovito“⁵⁰. Dekret se bavi i temom javnog mnijenja, točnije utjecajem javnog mnijenja na život građana pa ističe kako je bitno da svi članovi društva izvršavaju na tom području svoje dužnosti, a posebice ulogu ima katolički tisak, koji se poziva na izdavanje s namjerom da oblikuje, učvršćuje i promiče javno mnijenje koje je suglasno s prirodnim pravom i katoličkim naukom.⁵¹

Nadalje, dekret progovara o dužnostima primalaca saopćenja, mladeži i roditelja, autora te civilnih vlasti koje trebaju ne samo kontrolirati, nego i braniti istinsku i pravednu slobodu informacije. Promicanje produkcije kvalitetnih filmova, poučnih emisija i radijskih prijenosa može igrati veliku ulogu u tome da se slušateljstvo i gledateljstvo dovede do toga da sudjeluje u životu Crkve i bude prožeto religioznim istinama. Ono što se ističe još u ovom dekretu jest poticaj na obilježavanje dana sredstava društvenih komunikacija u svim biskupijama kako bi se vjernike poučilo o njihovim zadaćama, a biskupi su dužni promicati

⁴⁷ Drugi vatikanski koncil, *Dei verbum*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986, 2, 393. (=DV)

⁴⁸ Usp. J. VALKOVIĆ, *Inter mirifica*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986, 1, 75. (=IM)

⁴⁹ Usp. *Isto*, 2, 75-77.

⁵⁰ *Isto*, 5, 77-78.

⁵¹ Usp. J. VALKOVIĆ, *Crkva i svijet medija. Mogućnost susreta i različitost perspektiva*, Glas Koncila, Zagreb, 2013, 37.

taj dan u svojim biskupijama. Na samom kraju poziva se na poticanje nacionalnih ureda za tisak, radio i televiziju te neka nacionalni pothvati surađuju i na međunarodnoj razini.⁵²

2.3.2. *Communio et progressio*

Pastoralni naputak „*Communio et progressio*“ o sredstvima društvene komunikacije izravno se nadovezuje na dekret „*Inter mirifica*“ Drugog vatikanskog sabora, a izradila ga je Papinska komisija za sredstva društvenog priopćavanja po nalogu Sabora. Već u prvim riječima da se iščitati načelo ovog naputka: „Zajedništvo i napredak ljudskog društva najpreči su ciljevi društvenog priopćavanja i njegovih sredstava kao što su tisak, film, radio i televizija.“⁵³

Prvi dio ovog naputka je doktrinarni i on prikazuje kršćanski pogled na sredstva društvenog priopćavanja, a navodi kako ta sredstva valja smatrati prijeko potrebnima za duboke i sve zamršenije odnose i pothvate našeg društva pa se zato i na njih protežu načela koja prema kršćanskom gledanju vrijede za ljudsko suživljenje. Namjena i svrha ovih izuma je uzvišena zbog toga što omogućavaju iznijeti na vidjelo teškoće i težnje ljudskoga društva, kako bi se one što brže razriješile, a ljudi okupljali u što čvršće jedinstvo. Međutim, ako vlada među ljudima neznanje i nedobronamjernost, ti izumi mogu proizvesti upravo suprotno, a to je da se ljudi manje razumiju i da poraste njihova nesloga, a to je plodno tlo za zlo. Naputak isto tako postavlja Isusa Krista kao primjer savršenog komunikatora po savršenom darivanju sebe i svoga Duha te po tome što trajno boravi u Crkvi.⁵⁴

Drugi dio posvećen je utjecaju sredstava priopćavanja na ljudsko društvo pa se tako govori o javnom mnijenju, koje je osobina ljudske naravi, jer je činjenica da svatko želi drugome priopćiti svoje poglede, mišljenja i osjećaje pa tako mišljenje i običaji mnogih postaju zajednički. Zato je nedopustivo upotrebljavati sredstva uvjeravanja koja se protive općem dobru i sredstva koja iskrivljuju stanje stvari te u ljudima stvaraju predrasude širenjem nepotpune istine. Ističe se pravo na primanje i davanje informacija koje je nužno za život i razvoj pojedinca, a onda i društva. Sredstva društvenog priopćavanja također pripomažu odgoju, kulturi, zabavi i umjetničkom izražavanju, a što se tiče publiciteta, on raste u modernom društvu pa se moraju izbjegavati oni oblici koji vrijeđaju čovjekovo

⁵² Usp. *isto*, 38.

⁵³ PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆAVANJA, *Communio et progressio*.

Naputak o sredstvima društvenog priopćavanja, Dokumenti 36, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971., 1, 5. (=CP)

⁵⁴ Usp. J. ANTOLOVIĆ, Pastoralna instrukcija „*Communio et progressio*“, u: *Obnovljeni život*, 27(1972.)4, 393-402, ovdje 395.

dostojanstvo.⁵⁵ Naputak progovara zatim od potrebi obrazovanja kako bi usvojili osnovna načela o korištenju sredstava društvenog priopćavanja u društvu. Naglasit ćemo dio u kojem se naputak osvrće na mladež: „Nikad nije prerano kod mladeži odgajati i stvarati smisao za umjetnost, kritički sud, svijest moralne dužnosti o izboru štiva, kino predstava i radiotelevizijskih programa, jer su dječaci i mladež po sebi na tom području ranjiviji a ujedno će im navika na samokontrolu što je steknu u mladosti biti od koristi čitava njihova života. Mladež je po sebi velikodušna, sebedarna, neusiljena i iskrena“.⁵⁶ Ključno je da roditelji i odgojitelji potiču i usmjeruju mladež, da se pouka uključi u školske programe, a isto tako da oni kojima je povjeren odgoj i usmjeravanje imaju razumijevanja za mladež koja je rođena i odrasta u drugačijem društvenom ozračju.

Treći dio naputka progovara o djelatnosti katolika na području sredstava društvenog priopćavanja, točnije izravno potiče i poziva katolike da promotre i prodube zadaće i dužnosti koje im proistječu iz tehničkog napretka sredstava priopćavanja. Katoličko školstvo ima dužnost odgojiti učenike, a i studij teologije se treba baviti tom temom, pogotovo moralna i pastoralna teologija te katehetika. S obzirom da Crkva živi u svijetu, mora se uključiti u svijet u tom aspektu kroz dijalog i susrete.

2.3.3. Svjetski dan sredstava društvene komunikacije

Svjetski dan sredstava društvene komunikacije slavi se u nedjelju prije Pedesetnice. Ustanovljen je 7. svibnja 1967. godine od strane pape Pavla VI. kako bi potaknuo na promišljanje o mogućnostima i izazovima koje moderni načini komunikacije omogućuju Crkvi prenijeti Radosnu vijest. Ovo obilježavanje došlo je kao plod Drugog vatikanskog sabora, koji je naglasio važnost prianjanja uz blagodati modernog svijeta pa u tom smislu obilježavanje ovog dana želi skrenuti pozornost na društvene komunikacije i veliku moć koju imaju za kulturnu transformaciju. Sve svjesnija svijeta kao globalnog sela i snage medija kao slobodnog foruma svih filozofija i vrijednosti, Crkva je nastojala biti prisutna sa svojom porukom i upotrijebiti medije za zagovaranje vrijednosti za koje smatra da su korisne za ljudski napredak i dugoročnu dobrobit ljudi.⁵⁷ U nastavku ćemo se osvrnuti na dio poruka objavljenih povodom Svjetskog dana društvenih komunikacija koje su prigodne u kontekstu govora o pastoralu mladih u digitalnoj kulturi.

⁵⁵ CP, 24. – 62., 15-28.

⁵⁶ CP, 67, 30.

⁵⁷<https://www.catholicireland.net/what-is-world-communications-day/> (27.4.2022.)

Papa Benedikt XVI. u poruci za 41. svjetski dan sredstava društvene komunikacije u kojoj je stavljen naglasak na djecu i medije kaže kako veza djece, medija i odgoja može biti promatrana iz perspektive formacije djece kroz medije i formacije djece da odgovore prikladno na medije. Zalaže se za pozitivan odgoj za medije, točnije za izlaganje djece estetskome i moralnome, lijepoj književnosti, kvalitetnoj glazbi i filmu kako bi razvila mišljenje i sposobnost razlikovanja, a roditelji bi trebali biti uzor. Ističe kako, iako većina ljudi u medijskoj industriji želi činiti ono što je ispravno, zbog tržišne konkurencije i pritiska padaju standardi u medijima.⁵⁸ Za kraj govori kako je Crkva učiteljica i stavlja se u raspoloživost da pruži pomoć roditeljima, odgojiteljima, komunikatorima i mladima, a prije svega ona želi dijeliti viziju ljudskog dostojanstva koja je središnja za svaku dostojnu ljudsku komunikaciju.⁵⁹

Valjalo bi osvrnuti se i na poruku koju je papa Benedikt XVI. poslao povodom 44. svjetskog dana društvenih komunikacija u kojoj je progovorio o svećeniku i pastoralu u digitalnom svijetu. Papa u prvi plan stavlja razmišljanje o širokom i osjetljivom pastoralnom polju komunikacije i digitalnog svijeta u kojem se svećeniku pružaju nove mogućnosti ostvarivanja vlastitog služenja Riječi. Naglašava da, kako bismo dali primjerene odgovore na zahtjeve životnog ozračja i kulturnih promjena na koje su posebno mladi osjetljivi, moramo se služiti suvremenim komunikacijskim tehnologijama koje nam otvaraju mnogobrojne perspektive i mogućnosti i potiču nas da još više živimo Pavlovu opomenu: „Jao meni ako evanđelja ne navješćujem“ (1 Kor 9, 16). Posvećene osobe koje rade u medijima imaju posebnu odgovornost utrti put novim oblicima susreta, trajno jamčiti kvalitetu ljudskog susreta i pokazati brigu za osobe i njihove duhovne potrebe. Razvoj novih tehnologija i digitalni svijet predstavljaju veliko bogatstvo za čovječanstvo i mogu djelovati kao poticaj na susret i dijalog. Mediji u svakom slučaju pružaju zaređenim službenicima uvijek nove i, s pastoralnog gledišta, bezgranične mogućnosti te im omogućuju izgrađivati veliku i stvarnu zajednicu te svjedočiti uvijek novi život koji se rađa iz Evanđelja.⁶⁰

⁵⁸ Usp. MESSAGE OF THE HOLY FATHER BENEDICT XVI FOR THE 41st WORLD COMMUNICATIONS DAY, *Children and the Media: A challenge for Education*, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20070124_41st-world-communications-day.html(12.5.2022.)

⁵⁹ Usp. S. PERAN, Odnos obitelji i medija u papinskim porukama za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije, u: *Nova prisutnost*, 12(2014.)2, 261-278, ovdje 276.

⁶⁰ Usp. PORUKA PAPE BENEDIKTA XVI. ZA SVJETSKI DAN SREDSTAVA DRUŠTVENIH KOMUNIKACIJA 16. SVIBNJA 2010. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20100124_44th-world-communications-day.html (13.5.2022.)

Papa Franjo u poruci povodom 48. svjetskog dana sredstava društvenih komunikacija progovara o komunikaciji u službi autentične kulture susreta. Postavlja pitanje kako komunikacija može biti u službi te kulture susreta te kako možemo postati jedni drugima bližnji unatoč svojim grijesima i ograničenostima. Svrća pažnju na Lk 10, 29 i pitanje „a tko je moj bližnji“ i stavlja to u kontekst komunikacija: kako možemo drugima biti bližnji u korištenju komunikacijskih sredstava i novom svijetu koje su stvorile digitalne tehnologije? Odgovor na to papa nalazi u prispodobi o dobrom Samarijancu. Onaj tko komunicira, postaje drugome bližnji kao što je Samarijanac postao bližnji pretučenom čovjeku. Čovjek je pozvan ući u dijalog s drugim čovjekom i oslušivati kako bi ga shvatio i potom pružio Evanđelje.⁶¹

U poruci za 53. svjetski dan sredstava društvenih komunikacija papa Franjo također ističe kako internet pruža priliku za promicanje susreta s drugima, ali također može poput neke mreže koja je kadra zarobiti nas, povećati našu samoizolaciju. Naglašava kako zajednice na internetu nisu sinonim za zajedništvo, a mladi ljudi su najviše izloženi toj iluziji da ih društvene mreže mogu u potpunosti zadovoljiti na relacijskom nivou, a ustvari se na taj način potpuno otuđuju od društva.⁶² Zato papa smatra važnim educirati mlade kako bi bili u mogućnosti izgraditi ispravan stav u korištenju društvenih mreža: „Ako obitelj koristi internet da bi bila više povezana, da bi se potom susrela za stolom i pogledala u oči, onda je korisno sredstvo. Ako crkvena zajednica svoje djelovanje koordinira internetom, a zatim zajedno slavi Euharistiju, onda je korisno sredstvo. Ako internet postane prilika da se pobliže upoznam s pričama i iskustvima ljepote ili patnje ljudi koji su fizički daleko od mene, kako bi zajedno molili i zajedno tražili dobro kroz ponovno otkrivanje onoga što nas ujedinjuje, onda je korisno sredstvo.“⁶³

2.4. Mladi digitalnog doba

Mladi i digitalna kultura su dva pojma koja nesvjesno dovodimo u vezu u današnje vrijeme. Mladi su, nesumnjivo, grupa koja u najvećoj mjeri koristi digitalne medije. Mladima ovog doba je život gotovo nezamisliv bez ičega što nije proizašlo iz digitalnog doba, za drugačije ne znaju. Postojeće tehnologije podrazumijevaju kao nešto prirodno te u pravilu

⁶¹ Usp. PORUKA PAPE FRANJE ZA 48. SVJETSKI DAN SREDSTAVA DRUŠTVENE KOMUNIKACIJE, 2014. https://www.vatican.va/content/francesco/hr/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (13.5.2022.)

⁶² Usp. MESSAGE OF HIS HOLINESS POPE FRANCIS FOR THE 53rd WORLD COMMUNICATIONS DAY, *We are members one of another (Eph 4, 25). From social network communities to the human community*, https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20190124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (13.5.2022.)

⁶³ S. ŠOTA, Mladi u digitalnom svijetu prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 96.

nemaju potrebe za kritičkim promišljanjem nad istima: „Internet je prihvaćen kao iskonska istina, mladi ne promišljaju sadržaj koji se nudi, niti su učeni u sferi klasičnog obrazovanja mehanizmima za kritičko promišljanje medijskog sadržaja, te nas to dovodi do kritične mase kojom je lako manipulirati posredstvom sadržaja na mreži“.⁶⁴ Prema Katarini Šmakić, osnovne karakteristike generacije koja odrasta u svijetu digitalnih tehnologija su tehnološka spretnost, oslanjanje na web pretraživače prilikom potrage za informacijama, sklonost multimedijima, kreiranje vlastitog digitalnog sadržaja (više od 75% ove generacije je bilo autor vlastitog digitalnog sadržaja), neophodnost brzine u svemu što rade (kvaliteta se zadovoljava ukoliko je određena radnja izvedena brzo), interaktivno učenje, vizualna komunikacija, multitasking i tako dalje.⁶⁵ Uzevši u obzir sve navedeno, jasno je da modeli pristupa mladima koji su do nedavno bili na snazi trebaju određenu dozu prilagodbe s obzirom na specifičnosti, ali isto tako i da mlade treba usmjeravati od rane dobi. To vrijedi i u kontekstu pastorala mladih.

2.4.1. Mladi i problematika društvenih mreža

Današnji je svijet uronjen u digitalno okruženje i način života koji podrazumijeva digitalno, stoga bi bilo pogrešno etiketirati ga kao isključivo pozitivan ili isključivo negativan. Društvene mreže idu u korist temeljnoj čovjekovoj potrebi da se socijalizira sa drugima s obzirom da je on po svojoj naravi društveno biće. Redovito se provode studije o utjecaju medija na suvremenog čovjeka pa tako i na mlade. Masovni mediji se nalaze visoko na ljestvici interesa adolescenata. U digitalnoj kulturi nije toliko važno što je čovjek u sebi, već kakav dojam ostavlja na okolinu.⁶⁶ Katarina Šmakić navodi kako opciju like na Facebooku mladi prihvaćaju kao određeni statusni simbol i vrednovanje njihovog statusa u društvu. Isto tako, postoji mogućnost da pojedinac kupi likeove za objave koje postavlja, što uzrokuje manipulaciju pojedinca i podizanje vrednovanja vlastitog statusa na društvenoj mreži. Za dobar dio adolescenata i mladih općenito, status u društvu je važniji od moralnih shvaćanja.⁶⁷ Prema Thomasu W. Duschlbaueru mladi su plodno tlo za manipulaciju od strane medija koje nalaze u podsvjesnom dijelu osobnosti mladog čovjeka. Mediji u tom smislu imaju priliku biti oblikovatelji života mladog čovjeka, uvjeravajući ga koje su osnovne potrebe i tako utječu na

⁶⁴ K. ŠMAKIĆ, Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije „like“ na kreativno ponašanje mladih, u: *In medias res. Časopis filozofije medija*, 5(2016.)9, 1333-1338, ovdje 1334.

⁶⁵ Usp. K. ŠMAKIĆ, Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije „like“ na kreativno ponašanje mladih, *isto*, 1334.

⁶⁶ Usp. V. B. MANDARIĆ, Integrirani i(li) marginalizirani, *isto*, 112.

⁶⁷ Usp. K. ŠMAKIĆ, Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije „like“ na kreativno ponašanje mladih, *isto*, 39.

njegovu percepciju i način života.⁶⁸ Mladom čovjeku današnjice društvene mreže nisu samo prozor u svijet, već postaju kreatori njegova svijeta. Tako mediji imaju posebnu moć u stvaranju virtualne stvarnosti, a mladi, ulaskom u takvu stvarnost, gube realnu sliku svijeta, gube moć razlučivanja i razlikovanja istinitog od lažnog. Postaju zasićeni informacijama koje su irelevantne te im je skrenuta pozornost sa onog bitnog.⁶⁹ P. C. Rivoltella dotiče ovu temu pa tako govori kako se dijete zamišlja kao slabi subjekt, sklon pasivnosti i naivnosti, pa prema tome i nesposoban da se sam obrani od zamki vanjskoga svijeta. Učinci medija se pak s druge strane zamišljaju kao snažni učinci koji su u stanju znakovito uvjetovati ponašanje, zaobilazeći obranu gledatelja.⁷⁰ I papa Franjo upozorava na činjenicu da u digitalnom svijetu postoje ogromni ekonomski interesi koji mogu provoditi ujedno i suptilne i invazivne oblike kontrole, stvarajući mehanizme manipulacije svijesti i demokratskog procesa.⁷¹ Valja istaknuti kako anonimnost koju pružaju i omogućavaju internet i društvene mreže mladima ostavljaju prostor nedovoljne ili nikakve samokontrole i nastojanja adekvatno se društveno ponašati. Kao što je već na više mjesta rečeno, medijsko obrazovanje je nužno. Prema Igoru Kanižaju, samo 8% građana u Hrvatskoj starijih od 15 godina izjavilo je kako su imali priliku učiti o vještinama kritičkog sagledavanja medijskih sadržaja i zaključuje kako medijska pismenost postaje jedna od temeljnih kompetencija u našim društvima kako bismo mogli biti uključeni, sudjelovati, podignuti svoj glas, izboriti se i sačuvati svoj virtualni identitet, a posljedično i našu autentičnost i dostojanstvo.⁷²

2.4.2. Pastoral mladih u digitalnoj kulturi

Papa Franjo u trećem poglavlju pobudnice „Christus vivit“ u podnaslovu „Digitalno okruženje“ ističe kako digitalno okruženje karakterizira suvremeni svijet, a velik dio čovječanstva redovito je uronjen u njega. Nije više samo u pitanju korištenje sredstvima komunikacije, nego o življenju u „visoko digitaliziranoj kulturi“ koja ima vrlo duboke utjecaje na poimanje vremena i prostora i na način na koji percipiramo sebe, druge i svijet.⁷³ Što se tiče Crkve, odnosno evangelizacijskog poslanja, velikom broju evangelizatora problem evangelizacije mladih otežavaju tehnologija i mediji. Crkva je za mlade postala samo jedna od

⁶⁸ Usp. S. ŠOTA, Mladi u digitalnom svijetu prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 90.

⁶⁹ Usp. S. ŠOTA, Mladi u digitalnom svijetu prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 91.

⁷⁰ Usp. P. C. RIVOLTELLA, Internet i odgoj. Analiza pedagoških modela i smjernice za razmišljanje, u: *Kateheza*, 24(2002.)3, 265-280. ovdje 269.

⁷¹ Usp. CV, br. 89, 45.

⁷² Usp. I. KANIŽAJ, Izloženi i razotkriveni: navike i izazovi korištenja medija kod djece i mladih, u: *Digitalno doba i pastoral mladih. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2020, 79.

⁷³ Usp. CV, br. 86., 43-44.

ponuda, mediji su rasprostranjeni te je manipulativna moć medija velika.⁷⁴ Poznavanje situacije mladih neophodno je kako bi se mogao stvarati projekt za prikladno djelovanje, to jest prikladan pastoral. To poznavanje situacije ne odnosi se samo na simptome, već prije svega treba nastojati uočiti uzroke koji prethode raznim mladenačkim pojavama.⁷⁵ Trokorak u definiciji pastoralne teologije koji je sačinjen od vidjeti-prosuditi-djelovati prožima pastoral mladih. Prvi korak bi tako bio prepoznavanje i upoznavanje suvremenog društvenog i crkvenog konteksta te ostvarenje smisla i sadržaja života. Drugi korak jest pobliže razumijevanje problematike, ulazak u njihov svijet, način razmišljanja, djelovanja i komunikacije, s osjetljivošću za mnogobrojne mogućnosti, izazove i poteškoće na njihovom osobnom životnom putu. Treći korak podrazumijeva postupnost, promišljeni, planski i programski pastoral koji dovodi do njihovog obraćenja.⁷⁶ Milan Šimunović ističe kako je za pastoralnog djelatnika važno znati kako naći rješenje, to jest načine i sredstva da se prenosi vjera u duboko promijenjenoj situaciji.⁷⁷ Zato možemo reći da svatko tko u današnje vrijeme radi u pastoralu mora uzeti u obzir činjenicu da se socijalizacija mladih sve više odvija na medijskom području i mediji su postali važan socijalizacijski čimbenik. Upravo zbog toga je važna medijska kompetencija za pastoralne djelatnike.⁷⁸ Na tragu prethodno rečenoga, A. C. Miranda ističe da, pošto smo osobe u odnosu, ne možemo ostati nezainteresirani na promjene. Trebamo se inkulturirati u svijet koji je podložan neprestanim promjenama. Onaj tko to ne učini, neće živjeti u svijetu u kojemu žive mladi, zato je izazov za današnji pastoral pronalaženje načina za izricanje vjere na kulturalno prihvatljiv i razumljiv način, pri čemu se ponovno otkriva središnja i životna jezgra kršćanskog iskustva, i govori današnjim mladima o Isusu Kristu. Zaključuje da je potrebno napustiti sliku osvajača kako bismo prihvatili sliku istraživača.⁷⁹ Papa Franjo u „Christus vivit“ ističe kako su internet i društvene mreže u mnogim zemljama postali mjesto pastoralnog djelovanja i naviještanja Radosne vijesti: „U mnogim zemljama internet (web) i društvene mreže (social network) već sada predstavljaju čvrsto nezaobilazno mjesto za dopiranje do mladih i uključivanje mladih pa i u pastoralne inicijative i aktivnosti.“⁸⁰ Postoji isto tako dio evangelizatora koji internet i društvene mreže ne koristi kao dio svog djelovanja. Razlozi nekorištenja, pa i izbjegavanja, bili bi nedovoljna

⁷⁴ Usp. S. ŠOTA, Mladi u digitalnom svijetu prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 89.

⁷⁵ Usp. J. E. VECCHI, Područje, u: *Kateheza*, 23(2001.)2, 188-195, ovdje 194.

⁷⁶ Usp. S. ŠOTA, Pastoralne implikacije u radu s mladima prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 25-26.

⁷⁷ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006, 158.

⁷⁸ Usp. D. LABAŠ, Komunikacija (u) novim medijima. Facebook – nova (župna) zajednica? u: *Mediji i nova evangelizacija. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2012, 76-77.

⁷⁹ A. C. MIRANDA, Otkrivena lica. Pastoral s mladima danas, u: *Kateheza*, 28(2006.)4, 405-416, ovdje 414.

⁸⁰ FRANJO, *Christus vivit*, 87, 44.

edukacija i formacija, odsutnost sadržaja na crkvenim učilištima, zahtjevnost evangeliziranja preko interneta i društvenih mreža, osobna nezainteresiranost, nemogućnost uključivanja i zapošljavanja osposobljenih pastoralnih djelatnika, neupućenost, strah od nepoznatog te uočavanje negativnih strana interneta.⁸¹ Međutim, potrebno je uvijek iznova imati na umu kako internet, društvene mreže i ostali mediji imaju svoja ograničenja i često su u službi pogrešnih stvari s obzirom da su potekli od čovjeka koji i sam može nagnjati ka pogrešnim stvarima. Poanta je da je na čovjeku hoće li učiniti da pojedino sredstvo bude u službi nečega dobrog ili lošeg, a ovo sredstvo nesumnjivo ima velik potencijal u pastoralnom djelovanju s mladima.

⁸¹ Usp. S. ŠOTA, Mladi u digitalnom svijetu prema pobudnici „Christus vivit“, *isto*, 103-104.

Zaključak

Kroz prvi dio ovog rada upoznali smo se поближе sa temom mladih kroz biblijski i povijesni aspekt, a nakon toga smo nastojali upoznati suvremene mlade, to jest njihov način razmišljanja i pogleda na svijet. Uvidjeli smo važnost obitelji, skupina vršnjaka te škole i obrazovanja kao čimbenika koji, svaki na svoj način, igraju ulogu u izgradnji čovjekova identiteta. Kada govorimo o pogledu mladih na pitanje Crkve i religije, možemo zaključiti kako nisu zatvoreni pred govorom o transcendentnom, no institucionalizirana religija ih ne zanima i selektivno pristupaju Crkvi. Promatrajući mlade, Crkva je svjesna da su oni budućnost društva te zauzima stav kako ih treba ohrabrivati da budu aktivni subjekti i protagonisti društva kojem pripadaju. Posebno smo istaknuli apostolsku pobudnicu *Christus vivit* koja naglašava potrebu pastoralnog djelovanja s mladima te biskupsku sinodu iz 2018. godine koja u zaključku ističe kako su različita zvanja sabrana u jedan univerzalni poziv na svetost te da je isto tako potrebno biti svet kako bi se moglo pozvati mlade na svetost.

U drugom dijelu definirali smo komunikaciju kao jedan od temeljnih oblika ostvarivanja zajednice te medije kao sustave koji omogućuju informiranje. Kao posljedica tehnološkog napretka mediji su postali sveprisutni te, osim pozitivnih strana kao što je brzi protok informacija, nose i negativne posljedice koje su rezultat nedostatnog promišljanja pojedinca. Govoreći o Crkvi u kontekstu digitalne kulture, stav o sredstvima masovne komunikacije se razvijao od negativnog prema pomirljivom i otvorenom. Drugi vatikanski sabor je u dekretu *Inter mirifica* naglasio kako ljudsko društvo ima pravo na istinitu i cjelovitu informaciju, a na tragu toga pastoralni naputak *Communio et progressio* je istaknuo napredak i zajedništvo ljudskog društva kao primarne ciljeve sredstava društvenog priopćavanja. Kao još jedan od plodova istaknuli smo obilježavanje Svjetskog dana društvenih komunikacija, koji ima za cilj skrenuti pozornost na blagodati koje su rezultat napretka svijeta, a Crkva posebno te blagodati primjećuje u kontekstu mogućnosti širenja Radosne vijesti.

Povezujući sve navedeno, na koncu drugog dijela pristupili smo problematici odnosa mladih i digitalnih medija te pastoralna mladih u digitalnoj kulturi. Kao što smo ranije naglasili, digitalni mediji imaju veliku ulogu, ali i utjecaj na ljudske živote i gotovo je nemoguće zamisliti svakodnevicu bez njih, stoga je važno svima, pa tako i mladima ukazati na pozitivne i negativne aspekte istih te ih formirati za ispravno korištenje tih sredstava kako bi im ona uistinu bila na obogaćenje. Digitalni, online prostor je novi prostor na kojemu mladi borave i provode velik dio svog vremena. Potrebno je, stoga, da pastoral uđe u taj prostor, da odgaja i usmjerava mlade na pravilan način djelovanja u njemu, ali isto tako da pastoralu taj

prostor ne bude stran. Sinodalni pastoral koji papa Franjo ističe u *Christus vivit* nesumnjivo je pristup koji bi mogao omogućiti pastoralnom djelatniku da osluškuje kako mladi dišu, iz toga uči te na koncu u skladu sa time djeluje.

Literatura

Crkveni dokumenti i izvori:

DRUGI VATIKANSKI KONIL, *Dei verbum*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Inter mirifica*, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

FRANJO, *Christus vivit*, Dokumenti 84, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2019.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Crkva i mediji. Pastoralne smjernice*, Glas koncila, Zagreb, 2006.

IVAN PAVAO II, *Christifideles laici – Vjernici laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu*, Dokumenti 93, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.

PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆAVANJA, *Communio et progressio. Naputak o sredstvima društvenog priopćavanja*, Dokumenti 36, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971.,

Knjige:

MANDARIĆ, V. B., *Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani*, Glas koncila, Zagreb, 2009.

ŠIMUNOVIĆ, M., *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

VALKOVIĆ, J., *Crkva i svijet medija. Mogućnosti susreta i različitost perspektiva*. Glas koncila, Zagreb, 2013.

Članci:

ANTOLOVIĆ, J., *Pastoralna instrukcija „Communio et progressio“*, u: *Obnovljeni život. Časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 27(1972.)4, 393-402.

BOGEŠIĆ, R., *Crkva i mediji – evangelizacija ili manipulacija*, u: *Kairos: Evanđeoski teološki časopis*, 13(2019.)1, 97-109.

BURIĆ, J., *Djeca i mladi kao konzumenti masovnih medija*, u: *Filozofska istraživanja* 30(2010.)4, 629-634.

CIMOSA, M., *Biblija u pastoralu mladih*, u: *Kateheza* 25(2003.)4, 314-347.

DŽINIĆ, I., *Mladi i sakramentalni život*, u: *Diacovensia* 16(2008.)1, 23-35.

KANIŽAJ, I., *Izloženi i razotkriveni: navike i izazovi korištenja medija kod djece i mladih, Digitalno doba i pastoral mladih. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2020.

KIEßIG, S., *Synod of bishops on young people: from preparatory document to apostolic exhortation Christus vivit*, u: *Bogoslovska smotra* 89(2019.)5, 1065-1081.

KRESINA, A., *Mladost u Bibliji i teologija mladih*, u: *Bogoslovska smotra* 56(1986.)3.-4., 199-212.

LABAŠ, D., *Crkva i društvene komunikacije*, u: *Obnovljeni život* 48(1993.)1, 76-97.

LABAŠ, D., *Komunikacija (u) novim medijima. Facebook – nova (župna) zajednica? u: Mediji i nova evangelizacija. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2012.

LABAŠ, D., *Pedagoški i pastoralni pristup medijskom odgoju*, u: *Digitalno doba i pastoral mladih. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2020.

LABAŠ, D., *Uloga medija u suvremenom društvu*, u: *Mediji i nova evangelizacija. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2012.

MANDARIĆ, V.B., *Mladi, religija, Crkva. Promjene u izražavanju religioznosti i crkvenosti kod mladih danas*, u: *Diacovensia* 29(2021.)4, 579-597.

MILANESI, G., *Mladi na zalazu 20. stoljeća*, u: *Kateheza* 27(2005.)4, 311-333.

MIRANDA, A. C., *Otkrivena lica. Pastoral s mladima danas*, u: *Kateheza* 28(2006.)4, 405-416.

PERAN, S., *Odnos obitelji i medija u papinskim porukama za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije*, u: *Nova prisutnost* 12(2014.)2, 261-278.

RIVOLTELLA, P. C., *Internet i odgoj. Analiza pedagoških modela i smjernice za razmišljanje*, u: *Kateheza* 24(2002.)3, 265-280.

ŠIMUNOVIĆ, J., *Mogućnosti i perspektive pastorala mladih*, u: *Riječki teološki časopis* 27(2019.)1, 3-20.

ŠMAKIĆ, K., *Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije „like“ na kreativno ponašanje mladih*, u: *In medias res. Časopis filozofije medija* 5(2016.)9, 1333-1338.

ŠOTA, S.: *Pastoralne implikacije u radu s mladima prema pobudnici „Christus vivit“ u: Digitalno doba i pastoral mladih. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2020.

VECCHI, J. E., *Područje*, u: *Kateheza* 23(2001.)2, 188-195.

VUČETIĆ, V., RADOVANOVIĆ ŠARENAC, D., *Izazovi medijalizacije društva*, u: *Hum – časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 13(2018.)19, 134-155.

Elektronički izvori:

https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651208_epilogo-concilio-giovani.html (pristupljeno 29.03.2022.)

https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20181027_doc-final-instrumentum-xvassemblea-giovani_en.html (pristupljeno 20.5.2022.)

<https://www.catholicireland.net/what-is-world-communications-day/> (pristupljeno 27.4.2022.)

https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20070124_41st-world-communications-day.html (pristupljeno 12.5.2022.)

https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20100124_44th-world-communications-day.html (pristupljeno 13.5.2022.)

https://www.vatican.va/content/francesco/hr/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (pristupljeno 13.5.2022.)

https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20190124_messaggio-comunicazioni-sociali.html (pristupljeno 13.5.2022.)